

ANNA NYGREN: BOKRECENSION

Göteborgs Universitet / Åbo Akademi

anna.nygren@gu.se

Hilda Forss, Hanna Lahdenperä & Julia Tidigs (red.)

Tanke/världar. Studier i nordisk litteratur.

Helsingfors: NORDICA HELSINGIENSIA 61, 2022, 334 s.

Tanke/världar. Studier i nordisk litteratur är en festskrift till Kristina Malmio till hennes sextioårsdag – det är dock lätt att också läsa den i ljuset av att Malmio 2021 ersatte Ebba Witt-Brattström som professor i nordisk litteratur vid Helsingfors universitet – efter att det länge varit oklart om tjänsten alls skulle tillsättas. I en intervju med svenska YLE¹ säger Malmio "Nordisk litteratur är en av de kulturbärande institutionerna på svenska i Finland. Vi har ett ansvar för den finlandssvenska litteraturen i första hand. Men också ett ansvar för att utbilda människor med god förmåga att kommunicera språkligt både i tal och i skrift" (Jägerhorn, 31.8.2022). Därför är det både fint och logiskt att läsa en antologi som hyllar Malmio genom att ansvarsfullt kommunicera kring nordisk litteratur.

Tanke/världar samlar främst artiklar, men även ett antal essäer, samt en sonett, om nordisk litteratur, sammanlagt tjugoen bidrag. Antologin har ett brett perspektiv; från genusanalys av författares synlighet i databaser (Anna Biströms bidrag) och intermedialitet i poetiska praktiker (Hilda Forss bidrag), till översättningsarbete i isländsk litteratur (Reynir Þór Eggertssons bidrag), flerspråkighet i svensk och finlandssvensk prosa (Heidi Grönstrands och Julia Tidigs bidrag – som lästa tillsammans lägger fram en intressant tradition som

¹ Den svenskspråkiga delen av finska public service inom teve, radio och webb.

Except where otherwise indicated, the content of this article is licensed and distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license, which permits to share (copy and redistribute) the material in any medium or format, and to adapt (remix, transform, and build upon) the material under the following terms: Attribution: Appropriate credit must be given, a link to the license must be provided, and changes that were made must be indicated. NonCommercial: The material may not be used for commercial purposes.

omfamnar både det sociologiska och det konstnärliga i flerspråkigheten), kärleken och politikens poetik (Hanna Lahdenperäs och Claus Madsens bidrag – som ger nya perspektiv på välkända författarskap som Tove Jansson, Inger Christenssen, Göran Sonnevi och Bjørn Aamodt), och mycket mer. Det är såväl förståeligt som problematiskt och intressant att fokus i antologin ligger på det svenskspråkiga, och främst det finlandssvenska. Till viss del försvinner det norska, danska, isländska och finska, om än aldrig helt. Men att läsa det svenska utifrån det finlandssvenska perspektivet – där svenskan (det största språket i Norden) är minoritetsspråk, innebär samtidigt att svenskan inte får den normerande roll som den haft om antologin varit sverigesvensk. I Tomi Riitamaas bidrag om finlandssvenska mottagare av litterära priser i Sverige visas hur det finlandssvenska, i förhållande till den totala andelen svensktalande, är starkt representerad. Vilket visar på hur det finlandssvenska också har en speciell ställning i det nordiska.

Antologin strävar som sagt efter en bredd. Vilket dock inte sker på djupets bekostnad. Istället för att röra sig kring de mest självklara och etablerade författarskapen (såsom Edith Södergran, August Strindberg eller Henrik Ibsen) undersöker antologins skribenter främst något mindre välkända texter eller ännu inte välbeforskade konstnärskap (exempelvis Karl Östman, Vigdis Hjort och Johannes Heldén). Analysernas teman är varierande, men ett centralt drag är relationen mellan litteratur och samhälle samt liv – både i termer av drag mot litteratursociologin och ett intresse för "Life Writing". Detta innebär exempelvis att dessa texter inte arbetar med en sträng uppdelning mellan litteratur och liv – något som gäller både de personligare essäerna och artiklarnas analyser. Detta perspektiv påverkar också synen på såväl läsaren, författaren och litteraturens cirkulation. Vidare finns trådar som griper in i ett feministiskt anslag, och som placerar översättning och flerspråkighet på en central plats.

I inledningen citerar redaktörerna Malmio:

Konsten är en speciell form av kunskap. Varken mer eller mindre.
Konsten är en väsentlig del av människans sätt att förstå sin omgivning
och den värld hon lever i.²

² Kristina Malmio, "Om att odla sin trädgård. Tankar kring den nya universitetslagen, konstforskningens situation och nyttans tidevarv", *Kritiikin uutiset* 24.6.2021

Except where otherwise indicated, the content of this article is licensed and distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license, which permits to share (copy and redistribute) the material in any medium or format, and to adapt (remix, transform, and build upon) the material under the following terms: Attribution: Appropriate credit must be given, a link to the license must be provided, and changes that were made must be indicated. NonCommercial: The material may not be used for commercial purposes.

Detta är ett perspektiv som genomsyrar antologins bidrag. Konsten, i detta fall litteraturen, är ett sätt att förstå omgivningen och världen. Alltså är litteraturen del av världen, och världen del av litteraturen. Detta, kanske självklara men inte desto mindre relevanta, påstående kommer starkast till uttryck i några av de bidrag som jag särskilt vill lyfta fram.

Mia Österlunds artikel "Evolutionen är vi. Djuptid, långsamt våld och evolutionär tidslighet i Kaia Dahle Nyhus *Verden sa ja* och Linda Bondestams *Mitt bottenliv*", utgår från ett ekokritiskt perspektiv med fokus på temporalitet. Genom att gå bortom ett miljöperspektiv som stannar i uppmaningen att källsortera, inbjuder, enligt Österlund, Dahle Nyhus och Bondestams bilderböcker läsaren till att inta ett evolutionärt perspektiv. Österlund utgår från teoribildningen evolutionsstudier, som är kritisk till 1900-talets litteraturstudier där människans tidslighet fått företräde. Begreppet djuptid används för att uppmärksamma miljö(o)rättvisa och ett långsamt våld som inte kan hänföras till enskilda förövare utan tvärtom härstammar från ett mer mångfacetterat och i tid utsträckt problemkluster. Detta öppnar upp för en potential hos dessa bilderböcker att läsas som en radikal kritik och ett sårigt alternativ till en människocentrerad upplevelse inte bara av rum utan också av tid. Känslan blir svindlande. Istället för att miljön blir ett moralistiskt imperativ som "måste göras", lite då och då, blir det mänskliga våldet synligt som en struktur för en hel tidskänsla. Min egen upplevelse av tiden förskjuts till förmån för en värld tecknad i Bondestams axolotl-perspektiv och Dahle Nyhus mandala-former.

Pia Ingströms essä "'Människan är alltid någon annans berättelse'. Kannibaler, biografiska anrättningar och modersmord" är en sårig och personlig text om skrivandets etik – eller snarare o-etik, det (kanske) nödvändiga övergrepp som en hyllning alltid är. Här belyses den feministiska traditionen att skriva om kvinnor, om kvinnors kamp, på ett sätt som problematiserar den. En del av texten reflekterar kring Johanna Holmströms *Borde hålla käft. En bok om Märta Tikkanen* (2020). En bok som fick frågan om ansvar gentemot å ena sidan personen, å andra sidan kampen och historien. Ingström citerar Merete Mazzarella som menar att "Ordet 'kannibalisera' ingår helt uppenbart i ett av de återkommande resonemangen om ens ansvar när man skriver om en annan." Det tvingar mig som läsare att återkomma till ansvaret – som jag började denna recension med. Vad är ansvar för liv? Vad är ansvar för litteratur? Finns det ett litterärt ansvar för livet? Jag tillåter mig att,

Except where otherwise indicated, the content of this article is licensed and distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license, which permits to share (copy and redistribute) the material in any medium or format, and to adapt (remix, transform, and build upon) the material under the following terms: Attribution: Appropriate credit must be given, a link to the license must be provided, and changes that were made must be indicated. NonCommercial: The material may not be used for commercial purposes.

inspirerad av *Tanke/världar* påstå, att ett sådant ansvar handlar om att tänka sig världen som just världar, att se en pluralitet, att se en mångspråkighet, också i det enspråkiga, att läsa och skriva texten som om den öppnar en dörr in till en mångfald av världar, de världar som är andra människor, andra djur, andra ting, platser och tider.

Except where otherwise indicated, the content of this article is licensed and distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license, which permits to share (copy and redistribute) the material in any medium or format, and to adapt (remix, transform, and build upon) the material under the following terms: Attribution: Appropriate credit must be given, a link to the license must be provided, and changes that were made must be indicated. NonCommercial: The material may not be used for commercial purposes.